

IACOB NAROȘ

PANORAMIC MĂIEREAN
Micromonografie sentimentală

© Iacob Naroș

Editura ȘCOALA ARDELEANĂ
Cluj Napoca, str. Mecanicilor nr. 48
Redacția: tel 0364-117.252; 0728.084.801
e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro,
redactie@scoalaardeleanacluj.ro
Difuzare: tel/fax 0364-117.246; 0728.084.803
e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro, esadifuzare@gmail.com
www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NAROȘ, IACOB

Panoramic măierean : micromonografie sentimentală / Iacob
Naroș ; pref. de Icu Crăciun. - Cluj-Napoca : Editura Școala
Ardeleană, 2018

ISBN 978-606-797-300-6

I. Crăciun, Icu (pref.)

908

Editor: Vasile George Dâncu

Copertă și tehnoeditare: Ioachim Gherman

Prefață de
Icu Crăciun

Cluj-Napoca, 2018

„Înzestrat cu o răbdare specific ardelenescă și cu un bogat arsenal de cunoștințe în domeniul esteticii, scrisul său nu uzează de neologisme pretențioase, dimpotrivă este atractiv, expresiv, simplu, aproape didactic, te familiarizează cu fiecare detaliu din opera poetului, prozatorului sau istoricului prezentat. Citindu-i această carte, veți constata și de această dată că recenzorul de serviciu de la „Mișcarea literară” și „Cuibul visurilor”, Iacob Naroș, își face datoria cu sârg și migală.”

Icu Crăciun, Iacob Naroș, „Publicistul”, în „Răsunetul cultural” – mai 2018, p. 6.

CUPRINS

Fugit irreparabile tempus 5

CAPITOLUL I

PANORAMIC MĂIEREAN –

Micromonografie sentimentală..... 11

1. Repere fundamentale..... 11

1.1. Primele amintiri la doi pași de casa
părintească..... 11

1.2. Pe Someș, la deal, înspre izvoare..... 17

1.3. Pe Someș, la vale, în căutarea
necunoscutului... .. 21

1.4. Balasâna – ținutul de dincolo de
Someș (Bala – albă, sâna – fată) 25

1.5. Măgura din Jos..... 30

1.6. Valea Șindelariului..... 33

1.7. Între cele două măguri..... 36

1.8. Hânțoaia – drum spre tărâmul de
dincolo de dealuri..... 38

1.9. Pe Colnic – cimitirul din deal, capăt
de drum... .. 39

1.10. Măgura din Sus sau Măgura Caselor
– Măgura lui Rebreanu..... 41

1.11. Calea Poienii – calea săniilor
copilăriei noastre... .. 43

1.12. Valea Caselor 45

1.13. Șapte văi și-o vale și mai lungă – Valea Anieșului.....	48
1.14. Valea Cormăii	50
1.15. Măgura Porcului.....	52
1.16. Borcutul de la Caba.....	56
1.17. Porcoia – locul magic ca de pe un alt târâm.....	58
1.18. Preluca Boroaii.....	60
1.19. În Strâmturile Maierului din Jos	63
1.20. Fața satului scăldată-n soare	64
1.21. Drogomana, târâm de legendă	66
2. Toponimie și istorie măiereană.....	69
3. Biserici măierene.....	74
3.1. Biserica ortodoxă cu hramul Sfântului Arhidiacon Ștefan.....	74
3.2. Biserica din Anieș	76
3.3. Biserica Creștină penticostală „Harul” Maieru	78
3.4. Parohia greco-catolică din Maieru	81

CAPITOLUL al II-lea

MAIERU – În intimitatea cuibului

1. Școala de odinioară.....	85
2. Drumul spre școală – mereu pe dreapta.....	90
3. Spre școală, mereu pe dreapta (2).....	93
4. De la școală spre casă, din nou, pe dreapta.....	97
5. Casa domnului Ion, învățătorul meu.....	100
6. La dispensar (Curte).....	103
7. Moara din Arini pomenită și de Liviu Rebreanu în „Amintiri din Maieru”	105

8. Moara lui Șuștac.....	109
9. Gara de altădată.....	112
10. Trenul de zi cu zi, reper de neuitat al copilăriei mele.....	115

CAPITOLUL al III-lea

MOMENTE EXISTENȚIALE

MEMORABILE – Prin cuib

în căutarea timpului trecut..... 119

1. Mama – ființa mereu aproape	119
2. Chipul de neuitat al tatălui	122
3. Bunicuțe și bunici.....	124
4. Zile premergătoare Sărbătorilor Pascale	127
5. Calendarul florilor de primăvară.....	128
6. Ziua în care au ieșit greierii.....	131
7. Repetabila transhumanță	133
7.1. Suitul oilor la munte.....	133
7.2. Coborâtul oilor, toamna... ..	135
8. La scăldat	138
9. Pisici de ieri și de azi.....	141
10. Câini și oameni	144
11. Sânzienele și săritul peste foc	147
12. Întâia ninsoare.....	151
13. La cazan	153
14. Tăierea porcului	156
15. La colindat.....	159
16. La fete în șezătoare	161
17. Plecări și reveniri... ..	164

CAPITOLUL al IV-lea

ANEXE..... 167

1. „Materialuri” folclorice locale (legende, balade, cântece bătrânești etc.).....	167
2. Maieru văzut de.....	182
3. Din perlele elevilor.....	194
Date biobibliografice.....	215
Referințe critice.....	219

Șotropa, apoi istoricul bisericilor măierene: Biserica Ortodoxă cu hramul Sfântului Arhidiacon Ștefan, Biserica Greco-Catolică cu hramul Sfântului Anton, Biserica Creștină Penticostală „Harul” Maieru. Nu lipsesc și „materialuri” folclorice locale: Colinda păcurarului, Păcurăreii, legenda „Plugul cu boii de aur” (în două variante), Legenda Măgurii Porcului, baladele despre haiducul Niculiță, Mărioara și tătarii etc. Din dragoste pentru satul său natal, I. Naroș a pus și alte descrieri ale acestui sat mirific, văzut de: Liviu Rebreanu, Puia Florica Rebreanu, Adrian Dinu Rachieru, Cleopatra Lorințiu, Darius Pop, Emil Boșca-Mălin, N. Iorga, Iustin Ilieșiu și Iuliu Pop (junior).

Icu Crăciun

CAPITOLUL I PANORAMIC MĂIEREAN – Micromonografie sentimentală

1. Repere fundamentale

1.1. Primele amintiri la doi pași de casa părintească

După ce ni se deșteaptă conștiința existenței noastre primare, în timp, mereu, ne vom aduce aminte involuntar, de primele repere întipărite în memoria individuală, ele ne vor urmări toată viața, ca atare, ne vom întoarce cu drag și nostalgie spre ele, din când în când, de-a lungul anilor. După mamă, ființa omniprezentă pe care-o simțim prin toți porii ființei noastre și după care plângeam atât de des, în primele luni, urmează și altele, nu e o regulă fixă, pentru fiecare există o anumită ierarhie. Tatăl fiecăruia dintre noi se fixează mult mai târziu, el fiind mai tot timpul plecat, venea târziu, seara, pleca devreme dimineața, iar duminicile stătea puțin alături de cei mici, de regulă, înainte de masă, la biserică, iar după masa, odihnea în familie. Așa că îmi amintesc de camera primă, de fapt, de geamul așa mic cum era la vremea aceea prin care năvălea asupra mea, de afară, realitatea lumii ce aștepta să fie descoperită. De la interiorul cald, ocrotitor al

Respect p
cuiubului primei existențe, încetul cu încetul, te îndrepti spre exterior, ceea ce vezi de prima dată afară îți rămâne întipărit pe veci, e vorba de scările din piatră cioplită de chiar tatăl meu dintr-o bucată și câteva din două ce-ți produceau unele îndoieli de echilibru asupra escaladării lor, atât la urcat cât și la coborât, în număr de 12, de curtea ocrotitoare și largă plină de miracole nedescoperite încă, cum ar fi podul inaccesibil, cu fân, în care visam să dorm cuprins de aromele câmpului, grajdul cu vite care te priveau lung cu ochii lor mari și blânzi sau stupina plină de capcane și primejdii nebănuite, dar și de mierea atât de ademenitoare și dulce, de porțița uriașă pe care n-aveai voie s-o deschizi cu una cu două, de pivnița întunecoasă și plină de ascunzături sau de grădina cu pomi de pe coasta ce-mi părea pe atunci inaccesibilă. Oare câți dintre cei de azi mai pot sesiza mirosul atât de familiar gospodăriilor care aveau de toate, vite, porci, găini etc., perceput la vremea aceea ca ceva obișnuit, cum dădeai colțul casei, intrai într-o altă lume plină de arome tari și necunoscute cu care părinții noștri erau atât de obișnuiți de mici. Unii aveau parte și de mirosul aparte al oilor din grădină, al caprelor, dar și de cel al brânzei de oaie sau a altor produse legate de stână din vatra satului, pe lângă casele arhaice dar și pitorești, prin albastrul lor neasemuit. Prima și cea mai captivantă evadare pe plan local a fost contactul cu ulița copilăriei, acea stradelă de dinaintea casei și curții care nu-ți aparținea numai ție, deja de aici putea să apară pericolul, altfel ca cel de azi. E vorba

de căruțele ce treceau rareori, dar și carele arhaice cu boi ce se mișcau mai lent, ba uneori cu bivoli sau bivolițe negre de tot, apoi, animale nesupravegheate, câini fioroși rătăciți de pe la stâne, câini vagabonzi pe cale de a turba, vite bucuroase c-au scăpat pentru moment din lanțuri ce săreau ca niște copii neastâmpărați, până și oile blânde ne provocau emoții, berbecii, din auzite, erau în stare să se ia după noi și nu în ultimul rând, omul străin, pentru mine, toți erau străini la acea vârstă. Ca sperietoare era folosit cunoscutul om negru cu sacul uriaș care, după povestea mamei, strângea copiii răi și neascultători sau pe cei care nu mănâncă tot din farfurie. Cu mâncatul nu era o așa o mare problemă, dacă n-aveai poftă sau făceai nazuri, erau destui frați pe lângă tine din cei șapte plus o fată care să te ajute... Noțiunea de rău și neascultător era la acea vreme destul de confuză, dacă nu imposibil de-o priceput pe de-a întregul. La o a doua deșteptare a vârstei țin minte interdicțiile repetabile până a le ști pe de rost: nu ai voie să cobori pe râpa din fața casei, deoarece riscai să ajungi în șanțul plin de apă, de broaște, de te miri ce. Nu aveai voie să arunci cu pietre în nici un caz, deși aruncatul era un fel de sport al vârstei, nici măcar în Someș, totdeauna era cineva de cealaltă parte. Nu era permis să pleci hai-hui fără să spui la cineva, în nici un caz, nu te puteai urca în podul casei, în podul cu fân, pe alte acareturi din curte, nu aveai voie să intri în grajd, la animale, apoi la albine să nu te apropii de stup... Dacă ulița spre coborâre în drumul principal, cel al

țării, cum îl numeau bătrânii, avea o înclinare numai bună pentru săniuș, iarna, nu puteai să te dai de unul singur, n-avea nici un haz, ci doar însoțit, cum s-ar zice la grămadă. Pericolul te pândea chiar la ieșirea în strada mare, de regulă, erau binevoitori care n-aveau sanie și te anunțau când se apropia vreun pericol. Pentru linia ferată, „ștrețul” cum se numea atunci, paralelă cu strada și drumul, avertizările erau și mai severe, în nici un caz nu aveai ce căuta acolo, de staționat, de te plimbat în echilibru pe linie, nici vorbă, de pus pietre sau cuie era deja mare delict. În grădina de flori așa mică și veselă cum era, nu se rupea nimic fără aprobare, iar în cea de legume tentațiile erau și mai mari, mai ales, la morcovi, mazăre și nelipsita „bobă” alături de mac. Am aflat că nici pământul nu e bun de mestecat, cum încercam să ne păcălească cei mari că ar fi un soi de pământ colorat numit „mal”, numai bun de mestecat, la fel și tencuiala, deși unii, în criză de calciu, rodeau cu poftă colțurile pereților care nu erau chiar la vedere. În cazul în care părinții, fiind nevoiți, plecau de-acasă pentru câteva ore, apăreau noi ordine: să nu aducem alți copii din vecini cu inițiative năstrușnice, nici să dăm drumul unor persoane necunoscute, mai ales, țigănci care te îmbrobodeau una-două să le dai tot ceea ce credeau ele că e la îndemână. Parcă simt și acum ca prin vis mângâierea fugară a mamei, deoarece erau mulți cu aceste pretenții, comuniunea intimă și plăcută din jurul mesei seara, somnul dulce al copilăriei fără griji, fiecare la locul lui bine stabilit. De la o vreme, țin minte, îmi plăcea să dorm

lângă geamul dinspre stradă, acoperit de-o perdea făcută manual ce lăsa totuși lumina să ajungă la interior, astfel că întunericul profund al nopților fără lună nu era atât de amenințător. Încerc să refac acea cameră în care mi s-au deșteptat primele întrebări ale lumii în care trăiam, de unde am pornit cum s-ar zice pe drumul vieții. După ce urcai niște trepte largi, multe la număr, în jur de vreo zece-douăsprezece, din piatră de granit, cioplite de mâna pricepută și harnică a tatălui meu, Iacob, deschideai o ușă înspre stânga și intrai într-un antreu larg, un gang, cum îl numeam noi, cu pereții numai din geamuri cu rame și sticlă prin care vedeai panoramic toată zona din jur. Apoi, printr-o altă ușă, ajungeai în camera din mijloc, după care, în stânga, intrai în camera în care familia își petrecea cea mai mare parte din timp. Parcă o văd cu ochii minții în amănunțime, încerc să deschid ușa cu emoție și curiozitate, apăs ușor clanța, ușa se deschide ușor, înspre stânga, încep din dreapta mea, chiar aproape de ușă, la îndemână, se afla un scăunel lung pe care se găsea permanent o găleată cu apă, câni la îndemână, a trecut multă vreme până să pricep cum ajungea apa acolo și de ce nu se termina niciodată. Ea era vitală pentru bucătărie, pentru băut, pentru spălat... Imediat, alături, se afla soba mereu în funcțiune, dedesubt plin cu lemne de foc, pe ea, veșnic oale, vase pentru gătit, câni pentru ceai. Pe latura de după colț, adică cea din dreapta, cum intrai, trona masa de bucătărie, destul de întinsă, în funcție de numărul copiilor tot mai mare. Pe lângă perete, o bancă oferea loc pentru

cei mici, dedesubtul mesei, fiind închisă, înăuntru, se găseau fel de fel de vase și oale, masa se deschidea asemenea unui dulăpior, parcă acum o văd în fața ochilor. În completarea acestei laturi se găsea patul unde se odihneau părinții, doar cei mici aveau acces acolo, ceilalți, oarecum scăpați de ocrotire, eram în alt pat de alături. Pe latura din față, în mijloc, era așezată o masă impunătoare și încăpătoare, era masa de lucru al tatălui meu când avea de croit sau de călcat. Pe lângă perete era dintr-un capăt în altul, o laviță lungă cu capac, bună de stat, dar și de pus fel de fel de haine. Cele două geamuri dinspre grădină asigurau, nu numai lumină în timpul zilei, ci și legătura cu ceea ce se petrecea pe-afară. În sfârșit, pe latura dinspre stradă se afla cel de-al doilea pat înalt și încăpător unde dormeam noi, copiii, la acel geam prin care vedeam strada, calea ferată, apa râului Someș, dealurile din jur, am descoperit pentru prima dată lumea, faptul că exist, că sunt și eu o entitate al acesteia. Urma apoi neuitata mașină de cusut Singer, la care tata cosea fel de fel de haine din pănură specifice zonei și acelor ani. În zumzetul ei, uneori monoton, alteori sacadat, adormeam de cele mai multe ori, știind că cineva veghează asupra noastră pe timp de noapte, astfel că niciodată nu m-am știut teme de spaimetele nopților lungi și urâte. Ca să ajung din nou la ușa prin care am intrat, trebuie să adaug că, în stânga ei, se afla un dulap înalt și impunător, mai ales, pentru noi, cei mici, dar curioși din cale-afară de tot ce se petrecea, de tot ce era nou. Acesta, de culoare maro, cu de toate, avea jos spațiu

pentru borcanele cu miere pe care le țin minte, deoarece le-am vămuit de-atâtea ori, apoi două sertare mari cu fel de fel de mărunțșuri, urmate de alte patru mai mici mai sus, unde îmi plăcea ca la toți copiii acelei vârste să scormonesc periodic plin de curiozități. Mai sus, se puneau cele la care nu aveam voie, de fapt, nici nu ajungeam, încă nu descoperisem la ce se mai pot folosi scaunele cele înalte cu spătar, e vorba de bani, acte... Iar sus de tot, unde nici măcar nu ne gândeam că vom ajunge vreodată, cred că se aflau altele de care noi nu trebuia să știm, să le vedem, să avem acces la ele, neînțelegând la ce folosesc, în mod sigur, medicamente, dar și altele mult mai tentante cum erau zahărul, sâmburele de nucă, mai rar bomboane sau alte dulciuri.

1.2. Pe Someș, la deal, înspre izvoare...

Sclipirile razelor soarelui și jocul lor magic și jucăuș în apa repede a Someșului mă chemau, în copilăria mea dintâi, întocmai zânelor ademenitoare, să ies afară, să mă apropii de albia râului, să-i străbat malurile încoace și încolo, când pe-o parte, când pe cealaltă. Dacă o luam către locul de unde venea apa, descopeream la fiecare pas, numai lucruri noi. Mai întâi, alte zone de scăldat, în jurul morii lui Șuștac cum era cunoscută atunci, dar și spaima și curiozitatea vârstei când am ajuns în dreptul unei mașinării ciudate care se ocupa cu prelucrarea lânii

de o femeie masivă, bărbătoasă, cu o figură impunătoare de care ne temeam chiar și de la distanță deoarece ea păzea cu strășnicie totul, nu puteai trece fără să fii văzut, interogat, numai dacă aveai un sac în spate aveai scăpare, acesta fiind motivul că ai treabă la moara de alături. Despre moară o să revin mai târziu, acum, mergând pe firul apei întocmai unuia care descoperă noi teritorii, ajungeam la o punte peste Someș către Balasâna, numai bună ca să ne dovedim curajul de-a trece cât mai lejer și fără frică, pășeam cu precauție, cu inima cât un purice, după ce vedeam că am reușit, repetam ostentativ trecerea de mai multe ori, ba încercam să ne facem balans până ce venea vreun sătean și ne alunga. Un baraj primitiv, dar solid, bine gândit ca să reziste oricăror creșteri bruște ale apelor Someșului, numit „hăitaș” ne atrăgea ca un magnet pe toți, acea îngrămădire de bârne legate între ele direcționa apa spre pârâul anume făcut ce ducea apa la moară, alt loc de scăldat pentru cei mici, țin minte că era supravegheat de roiul libelulelor albastre. De la acest stăvilar arhaic și până la podul ce făcea legătura cu o parte a satului de peste Someș, apa era lină, adâncă, pe unele porțiuni, doar cei mari și curajoși se aruncau în ea de pe marginea podului sau de pe maluri, din răchitele ce mărgineau albia. De pe pod, împreună cu Ionică pe care-l invidiam că stătea chiar lângă apa în care intra direct din grădina din spatele casei, admiram întinderea netedă a apei, neagră la culoare, știam că acolo este adâncă, așa cum se zicea cu spaimă „peste cap și peste mâini.” O

altă lume începea cum treceai podul numit „Al Balasânii”, după partea de sat de pe lângă Someș, la vale. Odată trecut podul, dădeai de o uliță ce ducea drept înainte înspre dealuri, la o vreme, se bifurca o dată, apoi încă o dată și pe partea stângă și pe dreapta scoțându-te din vatra satului. Un pârâiaș neastâmpărat curgea de-a lungul văii și se vărsa în Someș, când pe drum, când prin grădinile mai joase. De la pod, înspre stânga, o altă ulicioară paralelă cu Someșul te urca spre alte locuri total necunoscute, dar care te atrăgeau într-un mod inexplicabil prin rezonanța numirilor: Pe Colnic, Pe Haj, Pe Pod la Tinu. Tot de la pod, dar spre dreapta, pe lângă Someș, un drumeag vechi te ducea într-o altă parte a satului pe care-o vedeam din fața casei părintești, loc numit Balasâna. Din ceea ce văzusem de acasă și aici trăiau aceiași oameni ca peste tot, cu unii dintre copiii de aici mă-ntâlneam la scăldat. Adeseori făceam schimb de pietre aruncate peste albia Someșului fără eficiență, ori că nu ajungeau pe celălalt mal, ori că n-aveam nicio precizie. Cei de dincoace de apă ne credeam mai isteți, mai altfel decât cei care de multe ori nu aveau cum ajunge la noi, periodic, când veneau apele mari, puntea destul de simplă era luată de apă. La scăldat, însă eram ca frații, ne-ntreceam în a sări cât mai de sus sau care sta cel mai mult sub apă, asta părea cea mai dură probă de a te considera cineva bun înotător. Ne era frică de malurile pline cu răchită, știam că acolo, în adâncuri, printre rădăcini, mișunau peștii cei mari, dar și alte pericole neștiute. Din cauză că fiecare

gospodar care se-nvecina cu Someșul avea garduri înalte, uneori de netrecut, a te plimba pe mal era o adevărată aventură, te trezeai cu proprietarul morocănos care te lua la rost sau cu câte-un dulău fioros ce era în stare să sară și-n apă după tine. Așa că, prin apă, de-a lungul malurilor, înfruntând neprevăzutul, ne deplasam cu precauție, ferindu-ne de pietrele ascuțite sau cele lunecoase, mai ales, că eram în picioarele goale. Băieții se grupau aparte, fetele, atâtea câte erau, se descurcau separat, încă nu știam la ce sunt bune, ne feream de compania lor dintr-un instinct inexplicabil la vârsta aceea. Și ele se detașau de noi, când făceau baie, nefiind vorba de costume pe-atunci, nici măcar niște chiloței cât de cât, era suficient ca, în față să-și pună o basma mai mare, un fel de șorțuleț, iar în spate, totul era lăsat la vedere. Atât ele cât și noi, în special, în naivitatea noastră, nu îndrăzneau să explorăm acele locuri intime destul de bine și îndrăzneț conturate prin șorțul ud, iar partea dorsală era ceva obișnuit, nu știam că și ea face parte din ceea ce mai târziu, o să fie admirat sau comentat atât de des. De la podul mare în sus, o altă lume se deschidea înaintea mea, deocamdată mi-era suficientă cea de până aici, încă aveam de-o aprofundat, de-o cercetat pas cu pas, pe-ndelete.

1.3. Pe Someș, la vale, în căutarea necunoscutului...

Data fiind așezarea comunei de-o parte și de alta a Someșului, noțiuni ca „În Sus”, „În Jos”, „La Deal”, „La Vale”, Pe Vale etc., sunt adânc înrădăcinate la măiereni în denotația populară a locurilor. Privilegiat cum eram eu, prin faptul că, încă din primii ani ai existenței mele, aveam sub priviri apa Someșului cu zi și noapte, doar trebuia să-mi arunc privirea pe geamul de neuitat al copilăriei ce străjuia lumea mea interioară de lumea necunoscută dinafara ei. De aceea, primele evadări, ale privirilor mele prin care încercam să mă dumiresc cu ceea ce era la exterior, de ce era așa, la ce folosea, de unde începea și unde se termina, iată începuturi de întrebări ce-mi jucau în căpșor. Cu spaima ancestrală față de apele umflate ale Someșului, negre și amenințătoare ca o fiară scăpată din iarna coșmarurilor noastre, cu aceste imagini, așadar, am copilărit, dar vara și o parte din toamnă petreceam ore-n șir, hălăduind de-a lungul râului, pe partea dinspre drum, mai întâi, fiind mai accesibil, apoi pe partea cealaltă, mult mai captivantă. Pe prima variantă, urmam linia ferată paralelă cu apa, ea îmi dădea o oarecare siguranță, nu mă puteam rătăci, de sus, vedeam firul apei fără frică. De fapt, în micile expediții, totdeauna apa îmi era un bun reper, păstram totuși o distanță respectabilă față de malurile abrupte. Ademenit de curgerea apei, de